

ÖLÜYE YAPILACAK HİZMETLER

Bir cenazenin namazını kılmadan önce ölüye yapılması gereken bazı vazife ve hizmetler vardır. Bunlara cenazenin techiz ve tekfini denir. Bir muhtezar (ölmek üzere olan kişi) için sekerat-ı mevt anında yanında kur'an-ı kerim okunur. Çünkü insan öleceği zaman şeytanın, onun imanına musallat olma korkusu vardır. Şeytan ona en sevdiğinin kılığında elinde bir bardak pis suyla gelerek *“bana imanını ver, sana bu suyu vereyim.”* der. Aleyhissalatu vesselam Efendimiz **“Ölüm anında yeryüzünün bütün suları içirilse yine de insan suya kanmaz”** buyurmaktadır. Şeytan da bunu fırsat bilerek şuuru yerinde olmayan muhtezara bu şekilde yaklaşır. Ama imanı kavi, ehl-i takva salih kimseler onun bu hilesini anlarlar. Ölüm meleği ruhu bedeninden çekip çıkarırken insan ıstırap duyar. Bu yüzden muhtezarın yanında kelime-i tevhid telkini yapılır. Peygamberimiz (S.A.V.): **“Ölmek üzere olanlarınızın yanında La ilahe illallah deyin”** buyurmuşlardır. Bunu söylerken *“sen de söyle”* diye zorlamaktan kaçınmalıdır. Çünkü içinde bulunduğu sıkıntıdan dolayı *“söylemiyorum”* deme tehlikesi vardır. Onun yanında Resulullah aleyhissalatu vesselamın adı anılmalı, ona salât ve selam getirilmeli, Allah dostlarından, evliyaullahtan bahsetmeli ki onların ruhaniyetleri hazır olsun. Salihlerin ruhaniyetinin bulunduğu yerde şeytan duramaz, kaçır gider İnşaallah...

Ruhun bedenden çıkışının alametleri; ayakların sarkması, burnun eğrilmesi ve burun kanatlarının açılıp kapanması, yanakların çökmesi ve buna benzer şeylerdir. Bu haldeki bir kişinin ayakları kibleye gelecek şekilde, başı biraz yükseltilerek arka üstü yatırılır. Bu şekilde hem göğsü kibleye gelmiş olur, hem de gözlerinin kapatılması, çenesinin bağlanması, ruhunun çıkması kolay olur. Ruh çıkınca nahoş bir görünüm arz etmesin diye daha ceset sıcak iken gözleri kapatılır ve *“Bismillahi ve ala milleti rasulillah (Allah'ın adı ve Resulullah'ın milleti üzerine)”* denir. Geniş bir bez ile çene altından baş üzene çenesi, ağzı açık kalmayacak şekilde bağlanır. Ceset soğuyunca artık bunlara müdahale etme imkânı yoktur. Kolları yanlarına doğru bırakılır ve bacakları uzatılır. Karnı üzerine de demir gibi ağır bir şey konularak şişmesi önlenir.

Bundan sonra, ölünün ayakları kibleye gelecek şekilde bir teneşir üzerine bırakılır. Göbekte diz kapağı arasını kapatacak bir setre üzerine konularak elbisesi çıkartılır. Saçı, tırnakları vs. kılları tıraş edilmez, sünnet olmamışsa sünnet edilmez. Buluğ çağında bulunan bir cenazeye hem abdest aldırılır hem de guslettirilir. Namaz mükellefiyeti bulunmayan çocuğa ise abdest verilmez. Yıkanmadan önce bir eldiven veya ele bir bez sarmak suretiyle avret yerine bakmak haram olduğu için setrenin altından tahareti yapılır. Abdest ve gusl bittikten sonra biraz doğrultularak karnı sıvazlanır. Pislik çıkarsa çıkan yer yıkanır, tekrar abdest aldırarak gerekmez. Bu esnada güzel kokularla etraf tutsülendirilir ki, çıkan nahoş kokulardan tiksinti duyulmasın. Ayrıca yıkayıcılardan başkasının da orada bulunmamasına dikkat edilir. Cenazenin yıkanmasının sebebine gelince: Bu konuda görüş ayrılıkları olmakla birlikte en sahih kabul edilen görüş; İnsan ölürken mafsalları gevşer. Dolayısıyla abdestsiz ve cünüp olur. Abdestsizlik ve cünüplük de yıkanma ile giderilir. İbn-i Mes'ud (r.a.): *“Cenaze namazı kendisine uyulan bir sünnettir. Bu itibarla cenazenin imam gibi cemaatin önüne geçirilmesi şart kılınmıştır. Namazın caiz olması için imanın temiz olması şart olduğu gibi, cenazenin de temiz olması şarttır. Aynı zamanda bir kimse öldükten sonra Allah (c.c.)'a arz olunacağı ve O'na döneceği için Allah-u Teala (c.c.)'ya tazimden dolayı, o kimseyi yıkamak vacib olmuştur.”* demiştir. Buradaki vacipten kasıt farz oluşudur. Yani farz-ı kifaye...

Bu nedenle kafirin de cenazesinin yıkanması emrolunmuştur. Çünkü onun da dönüşü Allah'adır.ⁱ Necis bir şeyi yıkar gibi yıkayıp, bir bez parçasına sarıp bir çukura gömülür. Bunun yanında kafirin yıkanmasının Hanefilerce farz olmayıp bilakis haram olduğu görüşünü savunanlar da vardır.ⁱⁱ Şafilere de kafirin cenazesi kulluk vazifesi olarak değil de temizlik için yıkanır. Kâfirin cenaze namazı da kılınmaz, Müslüman mezarlığına da defnedilmez. Hangi dine mensupsa onların mezarlığına gömülür. Dinden dönen kişi öldürüldüğünde ne namazı kılınır, ne İslam kabristanına defnedilir ne de döndüğü milletin mezarlığına defnedilir. Dağ başında bir çukur kazılarak oraya gömülür.ⁱⁱⁱ

Ölü olarak doğan (kendisinden ses veya azalarını oynatma gibi bir hareketin sudur etmediği) veya azaları teşekkül etmiş olarak düşük çocuklar yıkanarak bir beze sarılır, üzerine namaz kılınmaz. Azaları teşekkül etmeyen düşükler de sünnet üzere değil de normal bir şekilde üzerine su dökülerek bir beze sarılarak defnedilir. Her halükârda ismi konulur. Çünkü o kıyamet gününde haşrolunur.^{iv}

Bir ölünün yıkanabilmesi için vücudunun yarısından fazlası yahut yarısı ile beraber başının da bulunması lazımdır. Yalnız el, ayak veya kol ve baş yıkanmaz ve böyle parçalar üzerine namaz kılınmaz. Bir ölünün yıkanabilmesi için şehid de olmamalıdır. Çünkü Allah yolunda öldürülüp şehid olanlar kanlı elbiseleriyle yıkanmadan ve kefenlenmeden üzerlerine namaz kılınarak defnedilirler. Ölü yıkanmadan yanında Kur'an okunmaz, bu mekruhtur. Başka veya uzak bir yerde ölünün de üzeri tamamıyla kapalı olmak suretiyle okunması caizdir.

Sünnet üzere yıkanan bir cenaze kurularak erkekler üç kat kefene sarılır. İlk giydirilen **kamis** (gömlek), diz kapağından boynuna kadar yarısı altta kalacak yarısı da üste gelecek şekilde boğaz kısmı oyularak kafasından geçirilir. İkinci olarak **izar** başın bitiminden ayakların bitimine kadar önce sol sonra sağ taraf katlanmak suretiyle sarılır. Üçüncü olarak da **lifafe** denilen bez ki, baş ve ayak kısımlarından biraz uzunca bırakılır ki düğüm yapılabilsin. O da önce sol sonra sağ taraf üst üste gelecek şekilde katlanarak sarılır. Baş, ayak ve orta kısmından bir bezle bağlanır, kabre konulunca bu bezlerin bağı tekrar çözülerek öylece bırakılır. Kadınların sünnet üzere olan kefeni ise **başörtüsü** ve **göğüs örtüsü** de eklenerek beş parçadan oluşur. Başörtüsü kamisten sonra başına dolandır. Göğüs örtüsü ise ızardan sonra eni 1, uzunluğu 1.5 m. olan bir bezle göğsü sarılır. Bu lifafeden sonra da sarılabilir.

Artık ölü, üzerine namaz kılmak için hazır hale gelmiştir. Musallaya konur veya mescid içine de alınabilir. Hanefilerde camide kılınması her ne kadar tenzihen mekruh denilmişse de bu, camiye kirlenme ihtimali olduğundan

dolayıdır. Yoksa cenazeden bir pisliğin çıkma ihtimali olmadığı zaman camide kılmak daha evlâdır. Çünkü ayaklabılarının necis olma ihtimali çok olduğundan içeride kılmak dışarıda kılmaktan uygundur. Dışarıda sergi serilmek suretiyle kıllma imkanları da bulunabilir. Bu, camilerin durumu ve görevlilerinin uygulamasına göre değışebilir.

Cenaze üzerine namaz kılmak da farz-ı kifayedir. **Cenaze namazının şartları şunlardır:**

- Niyet. Şafii ve Malikilerce niyet rükündür.
- Ölünün Müslüman olması. Kafir veya mürted üzerine namaz kılmak haramdır. Din-i mübin-i İslam’a saldıran, dinin bir kısım hükümlerini kabul etmeyenler de bu hükümdedir. Yüce Allah Kur’anda: **“Onlardan ölen hiç birinin namazını ebediyen kıllma”** buyurmaktadır. Ana-babasını öldürenin, bağı, (İslam devletine ve halifeye karşı ayaklanan teröristler) ve eşkıyalar çarpışma esnasında öldürdüklerinde de üzerlerine namaz kılınmaz. İntihar edenin namazı kılınır.
- Ölünün hazır bulunması. Peygamberimizin Necâşî’nin üzerine namaz kılmasını diyecek olursak bu ona has bir vakiadır.
- Ölünün cemaatin önünde bulunması,
- Taşınır halde (omuzlarda veya vasıta üzerinde) olmaması,
- Hanefiler haricinde diğer üç mezheb, şehit olanların da cenaze namazlarını kılmazlar. Onlara göre şehidin yıkanması haram olduğu için üzerine o şekilde namaz kılmak da haram olur.

Cenaze namazının rükünlerine gelince: Kıyam ve dört tekbir ile kılmak. Her tekbir bir rek’at mesabesindedir. Diğer namazlarda olan, kadınlarla erkeklerin bir hizada bulunmaması şartı cenaze namazında yoktur. Bununla beraber yabancı kadınlarla erkeklerin bir arada yan yana namaz kılmaları birbirlerine sürtünme ihtimali olduğundan haramdır. Kendi mahremi (yani yabancı olmayan, nikahı ebediyen haram) olan kadınlarla beraberce aynı hizada, aynı safta bulunarak kılmakta ise bir beis yoktur.

“Allah rızası için hazır olan cenaze namazını kılmaya, uydum imama” diye niyet edilir. Sadece “İmama uyudum” demek de kâfi gelir. Memleketimizde şu şekilde demek adet olduğundan böyle de denilebilir. “Allah için namaza, meyyit için duaya, dört tekbir ile uydum hazır olan imama”. Birinci tekbirden sonra **“Subhaneke”** duası **“ve celle senauke”** ile birlikte okunur. Bu kelime sair namazlarda okunmaz. İkinci tekbirden sonra **“Salli, barik”** duaları okunur. Üçüncü tekbirden sonra **“cenaze namazı duası”** okunur. Bu duayı bilmeyenler **“Rabbena atina”** duasını veya bildikleri her hangi bir duayı okuyabilirler. Dördüncü tekbirden sonra bir şey okunmaz, sağa ve sola selam verilmek suretiyle namaza son verilir.

İlk tekbirde eller kulak hizasına kaldırılarak tekbir alınır. Diğer tekbirlerde eller kaldırılmaz. Bazılarının yaptığı, emme basma tulumba gibi tekbirlerde kafa kaldırılıp indirilmez. Selam verilirken de sağa selamda sağ el, sola selamda ise sol elin indirilmesi şeklinde bir âdâb da yoktur. Bu hareketler namazın adabına aykırıdır. Her iki tarafa da selam verildikten sonra eller indirilir.

Cenaze musalladan kaldırılarak baş kısmı öne gelecek şekilde taşınır. Gidilecek yer uzaksa taşıla gidilebilir. Cenazeyi taşımada telaşa ve izdihamı sebebiyet vermeden orta yürüyüşle acelece götürmek sünnettir. Peygamber efendimiz (s.a.v.): **“Eğer cenaze iyi kimseyse, onu acele götür(mek suretiyle menziline çabuk ulaştır)ınız. Kötü kimseyse onu boynunuzdan (çabuk) çıkarınız.”** Başka bir hadiste: **“Salih bir kul tabuta konulunca, «Beni çabuk yerime götürün» der. Kötü bir kimse konulduğunda, «yazıklar olsun, beni nereye götürüyorsunuz» der.”** Cenaze kabre konurken **“Bismillahi ala milleti rasulillah”** denir. Kabre konunca yönü kıbleye gelecek şekilde sırtı duvara yaslanır. Kefenin bağları çözülür. Kabristanda uygulanan çok yanlış bir hareket var. O da eski ölünün kemikleri çürümeden mezarın açılması. Açıldığında da çıkan kemiklere eziyet edilmesi.. Aslında çıkan kemikler tekrar bir beze sarılmak suretiyle kabrin içine konması gerekirken, ölünün üzeri taşla kapatıldıktan sonra darmadağın bir şekilde toprakla beraber çukura atılmaktadır. Bu ölüye hakaret ve saygısızlıktır.

Ölüye kabirde telkin vermek meşru’dur (Şeriatta yeri vardır). Şafii mezhebince sünnettir. Hanefilerce ise ne illa yapılsın diye emredilir, yapılsın da yapılmasın diye yasaklanmaz. Malikilere göre ise definden sonra telkin mekruhtur. Kabristandaki yanlış hareketlerimizden biri de dünya lakırdısı yapmak, gülmek, ticaret yapmak. Bu insanın kalp kasvetini gösterir. Eski zatlar kabristanda gülen birini gördüklerinde onunla bir daha ebediyen konuşmazlardı. Onlar, **“Biri öldüğünde taziye de bulunanları tanımazdık, çünkü hüzn hepimizi kaplardı”** derlerdi. Ve bir yanlış uygulama da kabristanda taziye yapmak. Bu da mekruhtur.

(İnna lillahi ve inna ileyhi raciün)

M. Şükrü DÖRTBUDAK

ⁱ Mülteka Tercümesi c. 1, s. 279

ⁱⁱ Mezahibul Erbaa c. 1, s. 465; İslam İlmihali (A. Fikri Yavuz) s. 191; Kaynaklarıyla İslam Fikhi (Celal Yıldırım) c. 1, s. 48

ⁱⁱⁱ Büyük İslam İlmihali (Ö.N. Bilmen) s. 238

^{iv} Mezahibul Erbaa c. 1, s. 466